

Tema 7: Grønlandsk koloni under forandring, 1850-1950

I middelalderen havde Grønland hørt under den norske konge. Ved freden i Kiel i 1814, hvor Danmark måtte afgive Norge til Sverige, forblev Grønland, Færøerne og Island i det danske rige.

I 1849 blev enevælden afskaffet i Danmark, og der blev indført valgret til Rigsdagen (parlamentet) for mænd, der opførte bestemte kriterier, men grønlænderne fik ikke valgret. I 1862 fik de valgret til forstanderskaber, der blev oprettet i hver koloni. Forstanderskabet skulle sørge for lov og orden i kolonien, og det afsagde domme efter grønlandske traditioner. Stedets danske præst, kolonibestyreren og lægen var dog faste medlemmer, og det var dem, der bestemte mest.

I begyndelsen af 1900-tallet blev Grønland opdelt i 66 kommuner, og forstanderskaberne nedlagt. Kommunerådene blev valgt af den grønlandske befolkning. Der blev også oprettet to landsråd – et for Syd- og et for Nordgrønland. Medlemmerne blev valgt af kommunerådene. En landsfoged stod i spidsen for hvert Landsråd.

Det var fortsat Rigsdagen, der bestemte lovene i Grønland. De grønlandske landsråd kunne kun rådgive Rigsdagen, og grønlænderne havde ikke valgret til Rigsdagen. I Danmark fik kvinder valgret i 1915. Men grønlandske kvinder fik først valgret til kommunerådene i 1948.

Økonomisk opstod der problemer i Grønland. Der var færre sæler at fange. Til gengæld var der flere fisk. Man begyndte at omlægge erhvervslivet fra sælfangst til fiskeri, og der blev opført anlæg til forarbejdning af fangsten. Udfordringen var dog, at grønlænderne havde forholdsvis små både. De kunne ikke gå så langt til havs og kunne ikke medbringe så mange fisk.

Striden om Østgrønland

Kolonierne i Grønland lå på vestkysten. I 1920'erne ville de danske myndigheder også anlægge kolonier på østkysten, bl.a. i Scoresbysund (Illoqqortoormiut), hvor befolkningstallet var ca. 100. Det var nordmændene imod. De krævede at norske hvalfangere havde ret til at gå i land, fiske og overvintre i det stort set mennesketomme Nord-Østgrønland. Det accepterede den danske regering. Den gik også med til, at nordmændene opførte en vejrstation med telegraf og telefon.

I 1932 gik nordmændene videre og besatte et stort område i Østgrønland, som de kaldte Erik den Rødes land. Den norske regering godkendte besættelsen. Men den danske havde fået nok af nordmændene. Regeringen klagede til den internationale Domstol i Haag. Og da begge de grønlandske landsråd udtalte sig til fordel for et tilhørsforhold til Danmark, erklærede domstolen, at den norske besættelse var ulovlig. Den norske regering accepterede afgørelsen.

Den 9. april 1940 besatte Tyskland Danmark, og forbindelsen til Grønland blev afbrudt. De to danske landsfogeder overtog regeringsmagten i Grønland. På det tidspunkt var USA neutralt. Det lykkedes dog den

danske gesandt i Washington, Henrik Kaufmann, at overtale amerikanerne til at beskytte Grønland militært. Til gengæld fik USA ret til at anlægge militærbaser i Grønland. I resten af krigen var der op mod 6.000 amerikanske soldater i Grønland. Det skabte store forandringer.

De danske myndigheder havde forsøgt at begrænse grønlændernes kontakt med omverdenen. Da amerikanerne kom, oplevede grønlænderne, at meget kunne være anderledes. Der blev udbygget havne og opført andre anlæg. Grønlænderne kunne sælge alle de fisk, de kunne fange, til amerikanerne, og grønlænderne fik mulighed for at købe langt flere varer.

Under krigen fik grønlænderne også lettere adgang til nyheder. Grønlands radio blev oprettet, og de fik deres egen avis. Det fik stor betydning for grønlændernes ønske om udvikling. Da krigen var slut, var det indlysende, at man ikke bare kunne vende tilbage til den gamle kolonipolitik. USA tilbød at købe Grønland, men det afslog den danske regering. USA fik dog lov til at beholde sine baser.

Trigger – I gang med emnet

Se stumfilmen *Spredte Træk af Livet paa Grønland* fra 1938. (<https://filmcentralen.dk/museum/danmark-paa-film/film/spredte-traek-fra-livet-paa-gronland>) (13 min.)

Klassesamtale:

Hvordan levede man i Grønland før 2. Verdenskrig?

Hvilke forskelle var der på livet i Grønland og livet i Danmark dengang?

Spørgsmål til kilderne

1. Vinterhus

Kilde 1:

- Hvad foregår der i huset?
- Hvad har ophavsmanden (kunstneren) tilsyneladende været meget optaget af?
- Tror du, at ophavsmanden var grønlænder eller dansker? Begrund.

Kilde 2:

- Hvad foregår der i huset?
- Hvilke genstande kan du se?
- Hvorfor bor man mon så tæt?

2. Missionæren

- Hvordan kan ophavsmanden (kunstneren) vide noget om missionen og grønlænderne?
- Hvordan kan man se, at missionæren prædiker?
- Hvordan reagerer grønlænderne på missionæren?
- Hvilke genstande kan du genkende i langhuset? Sammenlign med kilde 1.

3. Kampen om Østgrønland

- Hvordan beskriver kilden grønlænderne og deres liv?
- Hvordan beskriver kilden Danmark og landets betydning for grønlænderne?

- Hvilket indtryk giver kilden af grønlænderne i forhold til danskerne?

4. Røde Kors

- Hvordan ser repræsentanten fra Røde Kors på styret i Grønland?
- Mener du, at repræsentanten har den store forståelse for, at styret i Grønland ønsker at fortsætte med, at Grønland efter krigen skal være dansk koloni? Begrund.

5. Grønlænderne må selv styre

- Hvad kan ophavsmanden (Kristoffer Lyng) mene med "grønlændernes modning"?
- Hvilke forandringer mener ophavsmanden, at der skal ske i Grønland?
- Hvad vil det betyde for Grønlands status som koloni?